

INGLIZ VA QORAQALPOQ TILLARIDA MEHNAT FAOLIYATINI VERBALLASHTIRUVCHI MAQOLLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Kuthmuratova Aysulu Baxitovna

QMU doktorantura talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12284578>

Annotatsiya. Insoniyat tarixi davomida mehnat faoliyati doimo jamiyat hayotining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Har bir millat o'z madaniyatida mehnatning turli jihatlarini ifoda etuvchi maqollarni yaratgan. Ushbu maqollar nafaqat mehnatning o'zini, balki insonlarning mehnatga bo'lgan munosabatini, qadriyatlarini va hayotiy tajribalarini aks ettiradi. Ingliz va qoraqalpoq tillarida mehnat faoliyatiga oid maqollarni lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish, ushbu tillardagi mehnat haqidagi tasavvurlar va ularga taalluqli madaniy elementlarni qiyoslash imkonini beradi. Ushbu tadqiqot mavzusi dolzarb, chunki u turli madaniyatlar o'rtasidagi mehnat tushunchasidagi farqlar va o'xshashliklarni aniqlashga yordam beradi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillarida mehnat faoliyatini ifodalovchi maqollarning lingvokulturologik tahlilini o'tkazishdir. Ushbu tadqiqotda lingvokulturologik yondashuv qo'llaniladi. Tadqiqot usullari sifatida deskriptiv usul, qiyosiy usul, kontekstual tahlil qo'llanildi. **Kalit so'zlar:** lingvokulturologiya, maqollar, mehnat faoliyati, ingliz tili, qoraqalpoq tili, madaniy qadriyatlar, semantika, ijtimoiy konteksti, mehnat etikasi, qiyosiy tahlil, til va madaniyat, folklor, etnolinguistika.

Maqollarning lingvokulturologik tahlili til va madaniyatning qanchalik chuqur bog'liqligini ko'rsatadi. Bu tahlil orqali til birliklarining madaniy va tarixiy ildizlarini ochib berish, turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi umumiylik va farqlarni aniqlash imkoniyatiga ega bo'lamiz. Ingliz tilidagi mehnat faoliyatini ifodalovchi maqollar ko'pincha mehnatning ahamiyati, mashaqqatlari va mukofotlari haqida gapiradi. Masalan:

- "Hard work pays off" – Qattiq mehnat o'z mevasini beradi.
- "No pain, no gain" – Og'riqsiz yutuqqa erishib bo'lmaydi.
- "The early bird catches the worm" – Erta turgan odamning omadi keladi.

Bu maqollar mehnatning natijasi va muvaffaqiyatga erishish uchun mehnat qilish zarurligini ta'kidlaydi [1].

Ingliz tilidagi mehnat maqollari G'arb jamiyatlaridagi individualizm va shaxsiy muvaffaqiyatga erishish qadriyatlarini aks ettiradi. Ular ko'pincha shaxsiy intizom, erda boshlash va bardoshlik kabi tushunchalarga urg'u beradi. Bu maqollar sanoat inqilobi davrida shakllangan mehnat etikasi bilan bog'liq bo'lib, unda mehnat qahramonligi va individual yutuqlar muhim rol o'ynaydi.

Qoraqalpoq tilidagi mehnat faoliyatini ifodalovchi maqollar ham mehnatning muhimligi va natijalari haqida gapiradi. Masalan:

- " Miynettiń kózin tapqan,
Baqıttıń ózin tabadı." – Mehnat qilgan kishi natijasini ko'radi.
- "Miyneti azdıń miywası az." – Mehnatsiz hosil bo'lmaydi.
- "Jan qıynamay jumıs pitpes,
Talap qılmay muratqa jetpes." – Og'ir mehnat yaxshi natija beradi [3].

Bu maqollar ham mehnatning natijasi va muvaffaqiyat uchun mehnat qilish kerakligini ta'kidlaydi, lekin o'ziga xos tarzda anglatadi.

Qoraqalpoq tilidagi mehnat maqollari ko'pincha jamiyatdagi kollektivizm va hamjihatlikni aks ettiradi. Ular birgalikda ishlash, jamoaviy muvaffaqiyat va oilaviy farovonlikka urg'u beradi. Bu maqollar qishloq xo'jaligi va an'anaviy dehqonchilik bilan bog'liq bo'lib, unda mehnatni tabiat bilan uyg'unlashtirish tushunchalari muhim ahamiyatga ega.

Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi mehnat maqollarida umumiy jihatlar ko'p. Masalan, har ikki tillardagi maqollar mehnatning natijasi va ahamiyatini ta'kidlaydi, qattiq mehnat va sabr-toqatning muvaffaqiyatga olib kelishi haqida gapiradi.

Ammo ba'zi farqlar ham mavjud: Ingliz maqollari ko'pincha individual yutuqlar va shaxsiy mehnatga urg'u beradi, qoraqalpoq maqollari esa ko'proq kollektiv mehnat va hamjihatlikka e'tibor qaratadi. Ingliz maqollari sanoat davri mehnat etikasi bilan bog'liq, qoraqalpoq maqollari esa qishloq xo'jaligi va an'anaviy dehqonchilik bilan bog'liq. Har ikki madaniyatda ham mehnatning qadriyat sifatida e'tirof etilishi kuzatiladi, lekin ular turli madaniy va ijtimoiy kontekstlarda namoyon bo'ladi. Ingliz madaniyatida mehnat individual muvaffaqiyatning asosi sifatida ko'rilsa, qoraqalpoq madaniyatida u jamoaviy farovonlikning asosiy omili sifatida qaraladi. Ushbu qiyosiy tahlil orqali til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik, shuningdek, turli jamiyatlardagi mehnat haqidagi tasavvurlar va qadriyatlar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lamiz.

Til va madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Til orqali madaniyatning turli jihatlari ifoda etiladi va saqlanadi. Maqollar bu bog'liqlikning yorqin namunasidir. Har bir xalqning mehnat faoliyatiga oid maqollari o'sha xalqning madaniyati, tarixiy tajribalari va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Lingvokulturologik tahlil til birliklarining madaniy mazmunini ochib berish orqali til va madaniyat orasidagi o'zaro bog'liqlikni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Mehnat qadriyatlari har bir jamiyatda muhim ahamiyatga ega. Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi mehnat maqollari bu qadriyatlarni turlicha ifoda etadi: Ingliz maqollari mehnatni individual yutuq va muvaffaqiyatning kaliti sifatida ta'kidlaydi. "No pain, no gain" kabi maqollar shaxsiy intizom va mehnatning ahamiyatini ko'rsatadi. Qoraqalpoq maqollari esa ko'proq kollektiv mehnat va hamjihatlikka urg'u beradi. "Jalg'iz jegen tas bolar, Kóp penen jegen as bolar." kabi maqollar jamoaviy mehnatning ahamiyatini ta'kidlaydi. Ushbu maqollar orqali jamiyatlarning mehnatga bo'lgan munosabati, qadriyatlari va urf-odatlarini ifodalaydi. Bu tahlil jamiyatlarning madaniy o'ziga xosliklarini ochib berishga yordam beradi.

Xulosa. Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi mehnat faoliyatini ifodalovchi maqollarni lingvokulturologik tahlili natijalari shuni ko'rsatadiki, har ikki madaniyatda mehnatning ahamiyati keng e'tirof etiladi. Ingliz maqollari individual muvaffaqiyat va shaxsiy intizomga urg'u beradi, qoraqalpoq maqollari esa kollektiv mehnat va hamjihatlikni ta'kidlaydi. Bu farqlar har bir jamiyatning tarixiy va ijtimoiy kontekstlari bilan bog'liq bo'lib, mehnatga bo'lgan munosabatlarini aks ettiradi. Ingliz va qoraqalpoq tillaridagi mehnat faoliyatini ifodalovchi maqollarni lingvokulturologik tahlil qilish orqali biz turli madaniyatlarning mehnat haqidagi tasavvurlarini, qadriyatlarini va ijtimoiy urf-odatlarini chuqurroq tushunishimiz mumkin. Bu tahlil til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni, shuningdek, turli jamiyatlarda mehnatning qanday qadri ekanligini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

References:

1. Apresyan, Y.D. (1995). Obshchaya teoriya lingvokulturologii. Moskva: Nauka.
2. Jarımbetov Q., Genjemuratov B. Ádebiyat teoriiyası. –Tashkent, “Sano-Standart”, 2018
3. Maqsetov Q. Qaraqalpaq xalqınıń kórkem awızeki dóretpeleri. - Nókis, «Bilim». 1996
4. Mámbetov K. Erte dáwirdegi qaraqalpaq ádebiyatı. Nókis, «Bilim», 1992
5. Mieder, W. (2004). Proverbs: A Handbook. Westport, CT: Greenwood Press.
6. Paxratdinov Á. «XIX ásirdeń aqırı XX ásirdeń basındaǵı qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı» Nókis, «Bilim», 1996
7. Taylor, A. (1931). The Proverb. Cambridge, MA: Harvard University Press.
8. Wierzbicka, A. (1992). Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations. New York: Oxford University Press.
9. Wolfson, N. (1989). Perspectives: Sociolinguistics and TESOL. New York: Newbury House.